

H. Hille

TWEESTROMENLAND

De geschiedenis van de oud gereformeerden
in de eerste helft van de twintigste eeuw

INHOUD

Verantwoording.....	17
---------------------	----

1

DS. BOONE HOUDT ZICH AFZIJDIG

1.1. Inleiding.....	19
1.2. Ds. Laurens Boone.....	19
1.3. De vereniging van 1907.....	21
1.4. Ds. Boones verantwoording.....	23
1.5. Een laatste poging.....	24

2

HET LEDEBOERIAANSE KERKVERBAND HERSTELD

2.1. Vergadering te Waddinxveen, 3 december 1907.....	29
2.2. De eerste "Boone-gemeenten".....	31
2.2.1. <i>St. Philipsland</i>	31
2.2.2. <i>Den Haag</i>	32
2.2.3. <i>Waddinxveen</i>	32
2.2.4. <i>Genemuiden en Zuidwolde</i>	32
2.2.5. <i>IJsselstein</i>	32
2.2.6. <i>Haamstede</i>	33
2.2.7. <i>Bruinisse</i>	33
2.2.8. <i>Nieuw-Beijerland</i>	34
2.2.9. <i>Piershil</i>	36
2.2.10. <i>Middelburg</i>	36
2.2.11. <i>Nieuwerkerk</i>	36
2.2.12. <i>Numansdorp</i>	36
2.2.13. <i>Bolnes</i>	37
2.2.14. <i>Oudewater</i>	37
2.3. Eerste voorgangers uit de kring van ds. Boone.....	39
2.3.1. <i>Ds. L. Boone</i>	39
2.3.2. <i>C. de Jonge</i>	40
2.3.3. <i>L. Wijting en D. Barth</i>	42

NUGI 631
ISBN 90-6506-050-7

© Copyright bij Boekhandel en Uitgeverij Van Horssen B.V. - Putten 1996.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

2.3.4.	<i>J. Vijverberg</i>	42
2.3.5.	<i>A. Potuyt</i>	44
2.3.6.	<i>L. Franke</i>	44
2.3.7.	<i>J.J. Otte</i>	45
2.3.8.	<i>P. Beekman</i>	46
2.4.	Kamperland.....	47
2.5.	Overkomst van gemeenten van ds. J. van Leeuwen Pzn.....	47
2.5.1.	<i>Elst</i>	48
2.5.2.	<i>Woudenberg</i>	50
2.5.3.	<i>Neerlangbroek</i>	51

3

KERKVORMING ROND DS. C. DE JONGE

3.1.	Inleiding.....	52
3.2.	Het initiatief van Kampen.....	53
3.3.	De eerste "verbonden" gemeenten.....	56
3.3.1.	<i>Kampen</i>	56
3.3.2.	<i>Den Helder</i>	56
3.3.3.	<i>Rijssen</i>	58
3.3.4.	<i>Doetinchem</i>	58
3.4.	De eerste voorgangers van de Federatie.....	60
3.4.1.	<i>Ds. J. Meijer</i>	60
3.4.2.	<i>L. Wijting</i>	60
3.4.3.	<i>A. Spijkhoven</i>	62
3.4.4.	<i>C. den Hertog</i>	64

4

DE BEGINJAREN VAN DE FEDERATIE VAN OUD GEREFORMEERDE GEMEENTEN

4.1.	Inleiding.....	65
4.2.	Dordrecht.....	65
4.3.	J. van Vliet.....	66
4.4.	Dordrecht sluit zich aan.....	67
4.5.	Aansluiting van Apeldoorn en Rotterdam.....	68
4.5.1.	<i>Apeldoorn</i>	68
4.5.2.	<i>Rotterdam</i>	68
4.6.	Scheveningen met ds. J. van Wier.....	70

4.7.	Opperdoes.....	70
4.8.	Utrecht.....	71
4.9.	Toelating van nieuwe voorgangers.....	72
4.10.	M. Overduin.....	72
4.11.	N. van der Kraats.....	74
4.12.	H. Siegers.....	75
4.13.	C. Zwaan en H. Cuperus.....	76
4.14.	Andere aanmeldingen.....	77
4.15.	IJsselmonde en Kinderdijk.....	77
	4.15.1. <i>IJsselmonde</i>	77
	4.15.2. <i>Kinderdijk</i>	78
4.16.	J. van 't Hoog.....	79
4.17.	Hilversum.....	80
4.18.	Ds. Van Wier naar Rijssen.....	80
4.19.	Wankele gangen in het kerkelijk leven.....	80
4.20.	Gezamenlijke regelingen.....	83

5

DE "BOONE-GEMEENTEN" IN DE JAREN TWINTIG

5.1.	Inleiding.....	85
5.2.	Ederveen.....	85
5.3.	Zuidwolde en Genemuiden.....	85
5.4.	E.J. Ariesen en Overberg.....	86
5.5.	Oostburg en Utrecht.....	88
5.6.	P. Kolijn.....	89
5.7.	Rhenen.....	91
5.8.	Papendrecht.....	91
5.9.	Geldermalsen.....	92
5.10.	Geen plaats voor oefenaar G. Koetecuw.....	93
5.11.	W.H. Blaak.....	94
5.12.	Amersfoort.....	97
5.13.	Voorgaan buiten het verband.....	97

6

ROND DE OPVOLGING VAN DS. BOONE

6.1.	Inleiding.....	99
------	----------------	----

6.2.	Eén van de oefenaars?.....	100
6.3.	Naar de Gereformeerde Gemeenten?.....	101
6.4.	Contacten met andere oud gereformeerden.....	103
6.5.	Gewezen op oefenaar Blaak.....	104
6.6.	Oefenaar Blaak wordt dominee Blaak.....	105
6.7.	Het overlijden van ds. Boone.....	107

7

DE AANTREKKINGSKRACHT VAN DE GEREFORMEERDE GEMEENTEN

7.1.	Inleiding.....	109
7.2.	Utrecht.....	109
7.3.	Dordrecht.....	110
7.4.	Rijssen.....	110
7.5.	Scheveningen.....	112
7.6.	Enkhuizen.....	114
7.7.	Elst (Utrecht).....	115
7.8.	Ederveen.....	116
7.9.	Haamstede.....	121
7.10.	Poortugaal.....	121
7.11.	Overgangen uit andere oud gereformeerde groepen.....	122
7.12.	Ds. Joh. van der Poel.....	122
7.13.	Benadrukking van eigen oud gereformeerde identiteit.....	123

8

CONTACTEN TUSSEN DIVERSE GROEPEN OUD GEREFORMEERDEN

8.1.	Inleiding.....	124
8.2.	Ledeboerianen en Bakkerianen.....	124
8.3.	Vrije oud gereformeerden.....	124
8.3.1.	<i>Werkendam</i>	125
8.3.2.	<i>Ds. G.J. van Vliet en ds. W. Roos</i>	126
8.3.3.	<i>Ds. A. van Zon</i>	127
8.4.	Ds. B. Toes en ds. A. de Reuver.....	127

9

DE "BOONE-GEMEENTEN" ONDER DS. BLAAK

9.1.	Inleiding.....	130
9.2.	C. van de Gruiter.....	131
9.3.	G.J. Zwofersink.....	131
9.4.	Contact met de vrije oefenaar C. Spreeuwenberg.....	133
9.5.	Achterberg en Oosterland sluiten zich aan.....	134
9.6.	St. Maartensdijk.....	135
9.7.	E. Wijnne.....	136
9.8.	Barneveld.....	137
9.9.	M.A. Mieras.....	139
9.10.	Tevergeefs aangeklopt.....	140
9.11.	G.J. van Holland.....	141
9.12.	Capelle aan den IJssel.....	141
9.13.	Naar een meer geordend kerkelijk leven.....	141

10

DE FEDERATIE IN DE JAREN DERTIG

10.1.	Inleiding.....	143
10.2.	Toelating van voorganger B. Hennephof.....	143
10.3.	W. van Dijk.....	144
10.4.	Grafhorst.....	145
10.5.	Ds. Van Wier wil terug.....	146
10.6.	Monster.....	147
10.7.	C. Kramp.....	148
10.8.	Waddinxveen.....	149
10.9.	Giessendam met Joh. van der Poel.....	150
10.10.	Twee gemeenten in één plaats.....	152
10.11.	Kerkelijk samenleven.....	153
	10.11.1. <i>Emeritaatsvoorziening</i>	153
	10.11.2. <i>Toelatingsprocedure tot voorganger</i>	157
10.12.	Zondagsheliging.....	157
10.13.	G.J. Zwofersink met Ederveen.....	160

11

VIER PREDIKANTEN VERLATEN DE FEDERATIE

11.1. Inleiding.....	162
11.2. Perikelen rond een kerkblad.....	162
11.3. Controverse ds. Van der Kraats/ds. Hennephof.....	166
11.4. Ds. Van der Kraats haakt af.....	167
11.5. Overgang van ds. M. Overduin naar de Christelijke Gereformeerde Kerk.....	168
11.6. Ds. Hennephof verlaat het verband.....	169
11.7. Ds. Zwofersink verlaat de Federatie.....	172

12

DE FEDERATIE IN DE JAREN VEERTIG

12.1. Klundert.....	174
12.2. Terneuzen.....	175
12.3. Harderwijk.....	176
12.4. Alphen aan de Rijn.....	178
12.5. Twee nieuwe voorgangers.....	179
12.5.1. T. de Jong.....	179
12.5.2. H. Wiltink.....	181
12.6. Overlijden van ds. C. de Jonge.....	181
12.7. Kinderdijk wordt "vrij" en Zierikzee gaat teniet.....	182
12.8. Rijssen met ds. Van Wier weer in het verband.....	182
12.9. Lisse.....	183
12.10. Lienden.....	183
12.11. Rouveen.....	184
12.12. 's-Gravenpolder.....	186
12.13. Capelle aan den IJssel met ds. W. van Dijk.....	186
12.14. I.J. IJsselstein.....	187

13

DE "BOONE-GEMEENTEN" KRIJGEN MEERDERE PREDIKANTEN

13.1. Bevestiging M.A. Mieras.....	189
13.2. Bevestiging C. van de Gruiter.....	190
13.3. Ds. Mieras naar Krimpen aan de IJssel.....	191

13.4. Ds. D. van Leeuwen.....	191
13.5. Oefenaar Vijverberg keert terug.....	193
13.6. Ds. Blaak met emeritaat.....	194
13.7. St. Philipsland in conflict met het kerkverband.....	195

14

DE VERENIGING VAN 1948

14.1. Eerste contacten.....	197
14.2. Voorspel te Terneuzen.....	198
14.3. De vereniging krijgt zijn beslag.....	199
14.4. Ds. Van de Gruiter houdt zich afzijdig.....	199
14.5. IJsselstein blijft terzijde staan.....	200
14.6. St. Philipsland treedt weer toe.....	200

Noten.....	203
------------	-----

Geraadpleegde bronnen en literatuur.....	231
--	-----

Register van persoonsnamen.....	237
---------------------------------	-----

Register van plaatsnamen.....	243
-------------------------------	-----

Personalia.....	247
-----------------	-----

Fotoverantwoording.....	249
-------------------------	-----

VERANTWOORDING

De geschiedenis van de oud gereformeerden in de eerste helft van de twintigste eeuw kan het beste getypeerd worden als tweestromenland. In deze tijd bestonden namelijk naast elkaar twee afzonderlijke kerkformaties, die aanspraak op de naam "oud gereformeerd" maakten.

Allereerst waren daar de oude Ledeboeriaanse gemeenten, die met ds. Boone zich in 1907 afzijdig hadden gehouden van de vereniging van Ledeboerianen en Kruisgezinden. Deze gemeenten bouwden na 1907 hun eigen kerkelijk leven weer op en waren door toetreding van zowel vrije groepen als gemeenten (onder andere diverse gemeenten van de "Vereniging van Gereformeerden" van ds. Jacob van Leeuwen Pzn.) behoorlijk gegroeid.

Naast dit kerkverband was in 1922 rond Cornelis de Jonge, een vrije predikant van Kampen, eveneens een verband van Oud Gereformeerde Gemeenten gevormd, dat veelal aangeduid werd als Oud Gereformeerde Gemeenten, classis Utrecht, ook wel genoemd Federatie van Oud Gereformeerde Gemeenten.

De verhouding tussen beide groepen oud gereformeerden was meestentijds goed. De prediking in beide verbanden verschilde niet of nauwelijks. De belangrijkste verschilpunten waren de gebruikte psalmberijming, het ambtsgewaad en het kerkelijk standpunt.

Naast deze twee hoofdgroeperingen waren er nog wat vrije, buiten ieder verband staande oud gereformeerde groepen en gemeenten en bestond er nog het verband van de Nederduits(ch) Gereformeerde Gemeenten (de zogenaamde Bakkeriaanse gemeenten) rond de predikanten Ruben, Hubregtse en Van der Garde, dat ook wel als oud gereformeerd aangeduid werd.

In deze studie zullen de ontwikkelingen nagegaan worden in de beide hoofdgroepen. Daarbij zullen overigens de Bakkerianen en de vrije oud gereformeerden ook zo nu en dan in het beeld verschijnen. Bijzondere aandacht wordt besteed aan de geschiedenis van de Federatie van Oud Gereformeerde Gemeenten. De reden daarvan ligt in het feit, dat over de geschiedenis van de Ledeboerianen, de Bakkerianen, de vereniging van 1907, de oud gereformeerde "Boone-gemeenten" en de vrije gemeenten reeds het een en ander gepubliceerd is. Over het kerkelijk leven van de Federatie van Oud Gereformeerde Gemeenten is daarentegen - behoudens een voorstudie van ondergetekende in het kerkhistorisch tijdschrift "De Hoeksteen" - nauwelijks literatuur voor handen.

Nadat in het eerste hoofdstuk uiteengezet is welke beweegredenen ds. L. Boone heeft gehad om zich in 1907 van de vereniging tussen Kruis- en Ledeboeriaanse

gemeenten afzijdig te houden, wordt in het volgende hoofdstuk nagegaan met welke gemeenten en voorgangers hij een nieuw kerkelijk verband van Oud Gereformeerde Gemeenten vormde. Vervolgens wordt in twee elkaar opvolgende hoofdstukken uiteengezet hoe rond ds. C. de Jonge van Kampen in de jaren twintig een nieuwe kerkformatie ontstond en zich consolideerde.

De ontwikkelingen in beide kerkformaties, het komen en gaan van voorgangers, het zich aansluiten en soms ook het zich onttrekken van groepen en gemeenten, de opbouw van het kerkelijk leven, het maken van afspraken en het treffen van regelingen vormen de stof van de resterende hoofdstukken 5 tot en met 14. Bijzondere aandacht wordt daarbij geschonken aan het zoeken in het begin van de jaren dertig naar een opvolger van ds. Boone, de aantrekkingskracht van de Gereformeerde Gemeenten op diverse oud gereformeerde en vrije gereformeerde groepen in diezelfde periode en het toenaderingsproces van beide groepen oud gereformeerden na de Tweede Wereldoorlog. Deze toenadering resulteerde in 1948 in een fusie van beide oud gereformeerde kerkformaties tot de Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland, die anno 1996 nog bestaan.

Met grote erkentenis vermeld ik de hulp die ik van verschillende zijden in de afgelopen tijd bij het samenstellen van dit boek heb mogen ondervinden. Niet alleen werden op mijn verzoek door zeer velen inlichtingen verstrekt en bescheiden ter inzage gegeven, maar ook werd veel fotomateriaal aangeboden, waardoor de tekst verlevendigd kon worden. Helaas bleek geen inzage mogelijk in de complete verzameling notulen van zowel de vergaderingen van de Federatie als die van de Boone-gemeenten, die bewaard worden in het kerkelijk bureau van de Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland te Barneveld. Hoewel langs andere weg van de meeste notulen kennis genomen kon worden, bleven er toch enige hiaten bestaan.

Een afzonderlijk woord van dank wil ik richten aan de heer J.M. Vermeulen. Deze was bereid om in zijn schaarse vrije tijd de tekst kritisch door te lezen. Van zijn opmerkingen en aanwijzingen heb ik een dankbaar gebruik gemaakt. In dit verband noem ik ook de naam van de heer J.P. Sinke, die mij uit zijn grote verzameling kerkenfoto's een groot aantal exterieuropnamen van kerkgebouwen van Oud Gereformeerde Gemeenten leende.

Met deze studie is getracht de wortels van de Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland na te sporen en enigszins bloot te leggen.

Opheusden

Zomer 1996
H. Hille

DS. BOONE HOUDT ZICH AFZIJDIG

1.1. Inleiding

Het ontstaan, of, wellicht beter gezegd, het voortbestaan, van het verband van Ledeboeriaanse of Oud Gereformeerde Gemeenten hangt ten nauwste samen met de persoon van ds. L. Boone. Om die reden worden eerst wat levensbijzonderheden van deze predikant gegeven. Wie was ds. Boone?

1.2. Ds. Laurens Boone

Laurens Boone werd op 1 november 1860 te Wolphaartsdijk geboren. Na zijn schooltijd werd hij huurkoetsier en later smidsknecht. Op achttienjarige leeftijd trad hij in het huwelijk met Pieterella Roosendaal. In de winter van 1881/1882 behaagde het de Heere hem te overtuigen van zonde, van gerechtigheid en van oordeel. Anderhalf jaar later werd hij ingeleid in elke trap van Christus' verandering, terwijl hij enkele maanden later mocht geloven met een Drieëinig God verzoend te zijn.

Het sterven van de vrouw van de slager te Schore, in welke plaats Boone inmiddels een woning had betrokken, was rond 1886 de aanleiding tot zijn eerste openbare optreden. Omdat de plaatselijke hervormde predikant verhinderd was, vroeg men aan Boone, die als drager aanwezig was, een hoofdstuk te lezen en voor te gaan. Kort daarna werd hij uitgenodigd om in de Hervormde Kerk ter plaatse te oefenen. Hoewel hij hieraan na veel aarzeling gevolg gaf, maakte hij er na enige maanden - nadat hem een ongeluk met een paard en wagen was overkomen - een einde aan. De eerste zondagen daarna ging hij in Hansweert bij evangelist Veldhuizen naar de kerk, totdat hij een herhaald verzoek om in de schuur van C. Dominicus te Kattendijke te preken niet langer durfde weigeren. In 1888 had Boone korte tijd contact met de Dolerenden. Vervolgens ontving hij een uitnodiging om in de Ledeboeriaanse gemeente van Yerseke voor te gaan. Na enige tijd werden Boone en zijn vrouw lid van die gemeente. Op de algemene vergadering van de Ledeboeriaanse gemeenten van 5 juni 1889 werd Boone toegelaten als oefenaar. Korte tijd later ontving hij het verzoek om als voorganger naar Borsselle te komen. Deze gemeente verwisselde hij in september 1890 voor die van Krabbendijke. Negen jaar diende hij aldaar als oefenaar.

Onmiddels waren er verschillende malen op diverse kerkelijke vergaderingen stemmen opgegaan om uit de oefenaars L. Boone en N.H. Beversluis er één als predikant beroepbaar te stellen. Beversluis werd met meerderheid van stemmen gekozen. Boone, die, onder beding van Gods genade en zijn eigen onbekwaam-

Ds. L. Boone op 57-jarige leeftijd met zijn echtgenote.

heid belijdende, reeds had toegestemd zich beroepbaar te zullen stellen, werd door de uitslag zeer in strijd gebracht. De benauwdheid ging zo hoog, dat hem werd ingefluisterd dat alles bedrog was geweest wat hij meende werk des Heeren te zijn. Op grond van Psalm 71: 10 en 11 mocht hij echter vast geloven eens tot leraar te worden aangesteld. Enkele weken later vernam hij, dat oefenaar Beversluis voor het beroep had moeten bedanken.¹ Boone kreeg enkele maanden later een beroep van de gemeente van Terneuzen. Met volle vrijmoedigheid aanvaardde hij het. De classis Middelburg liet hem na onderzoek toe als leraar der gemeenten volgens artikel 8 van de Dordtse Kerkorde. Op tweede Kerstdag 1899 werd hij door ds. Janse te Terneuzen bevestigd met 1 Petrus 4 vers 10 en 11. 's Avonds hield ds. Boone zijn intredepreek uit Psalm 126: "Die met tranen zaaien, zullen met gejuich maaien."

Zijn verblijf te Terneuzen duurde vier jaren. Een herhaald beroep naar St. Philipsland nam hij aan.² Deze gemeente diende hij tot de algemene vergadering

van de Ledeboeriaanse Oud Gereformeerde Gemeenten hem op 16 augustus 1934 op zijn verzoek eervol emeritaat verleende.³

1.3. De vereniging van 1907

In 1907 vond de vereniging plaats tussen de Ledeboeriaanse gemeenten en de Kruisgemeenten. De initiatiefnemer tot en stimulator van dit gebeuren was de bekende predikant van de Kruisgemeenten G.H. Kersten.⁴ Zowel op de synodevergadering van de Kruiskerken, die op 23 mei 1907 te Rotterdam was gehouden, als op de algemene vergadering van de Ledeboerianen, welke op 4 en 5 juni 1907 te Middelburg bijeengekomen was, werd een voorstel van die strekking aanvaard. Ds. Boone, die voorzitter was geweest van de algemene vergadering van de Ledeboerianen, was ook vóór vereniging geweest. Op dat ogenblik was dat ook echt van harte geweest. Dat blijkt onder andere uit een brief die hij op 1 juli 1907 aan ds. Van Oordt te Middelburg stuurde. Daarin sprak hij ondubbelzinnig tegenover zijn Middelburgse collega, die aarzelend stond ten opzichte van de getroffen vereniging: "Het is gegaan om te verenigen en daar ben ik van harte voor."

Drie weken later, op 25 juli, kwam een aantal afgevaardigden in vergadering te Rotterdam bijeen om "de gronden der vereeniging tusschen de Kerken onder 't kruis en die van wijlen Ds. Ledeboer" vast te stellen. Ds. Boone zou deze vergadering bezoeken, maar door een ernstige ziekte van zijn vrouw was hij verhinderd. Dat het de bedoeling van de predikant van St. Philipsland was geweest om de deputatenvergadering te bezoeken blijkt heel duidelijk uit een brief aan ouderling Jacob van der Velde uit Tholen. In deze brief schreef hij: "En ik was verblijd met uw wil en voornemen om mede te gaan naar de vergadering als afgevaardigde van de commissie te Rotterdam, in de consistoriekamer van ds. Kersten, Boezemsingel 46. Maar ik kreeg een brief van ds. Kersten en ds. Beversluis dat niet de 24e juli maar op donderdag de 25 juli vergadering zal zijn. Want de 24e is het kerk bij Kersten, 's avonds door ds. Van Reenen uit Leiden, die in de kerk van ds. Los staat. Ik wens de 24e te gaan, dus de 25e juli vergadering. Mocht het wezen tot 's Heeren eer. O, Hij alleen kan dit geven."

Op de vergadering in de Rotterdamse Boezemsingelkerk werden wat vragen rond de vereniging besproken en ook werd het reglement behandeld, waarvoor ds. Kersten een eerste concept had ontworpen. Hier en daar werd het wat gewijzigd en aangevuld. Alle aanwezigen konden vervolgens de bepalingen ondertekenen. Ook de naam van ds. Boone werd er onder geplaatst, want de predikant uit St. Philipsland had, hoewel hij nog een bedenktijd van drie maanden afsprak, op basis van het hem toegestuurd concept van ds. Kersten laten weten, dat deze "gerust" zijn naam eronder kon zetten. Het geven van die toestemming heeft ds. Boone later bijzonder betreurd: "Zo is het wel onvoorzichtig geweest om

mijn naam te laten plaatsen zonder dat ik die (bepalingen) gelezen heb, dat is waar, daar heb ik nu al spijt van." Toen ds. Boone namelijk de definitieve tekst van de bepalingen onder ogen kreeg, bleek dat het er meer waren dan er destijds in het concept hadden gestaan. En toen nog later de agenda voor de eerste gecombineerde vergadering van het verenigde kerkverband, die op 9 en 10 oktober 1907 te Rotterdam gehouden zou worden, kwam, gevoelde hij zich zo bezwaard, dat hij bepalingen en agenda verbrandde. Toch heeft ds. Boone pas betrekkelijk kort voor de synode van 9 en 10 oktober 1907 definitief besloten niet mee te gaan met de vereniging. Daar had hij volgens zijn eigen zegen ook het recht toe, omdat hij volgens de gemaakte afspraak drie maanden bedenktijd had (van 25 juli tot 25 oktober). Aan de vergadering te Rotterdam schreef hij een kort briefje dat hij niet mee zou gaan met de vereniging. Het briefje waarin hij dat deed, luidde:

Aan Ds. G.H. Kersten

Ds. G.H. Kersten als jong predikant.

St. Philipsland, den 8 October 1907

Waarde Broeder,

De Heere zij met ulieden.

Heden schrijf ik u deze letteren, daar ik niet op de vergadering zal zijn is niet dat ik ulieden ontken, volstrekt niet, ik heb tegen geen een Leeraar iets. Maar ik wensch bij het oude van den godzaligen Ds. Ledeboer en den godzaligen Ds. Van Dijke en den godzaligen Ds. Bakker te blijven; bij al haar gewoonten. Zoo ik kan niet meegaan in de vereeniging. Of ik zoo bepaald wierd, dat wij nu die eerwaarde Leeraars, die goed en bloed als 't ware geofferd hebben om die te verlaten. Neen dat kan ik niet, dus geen haat, geen nijd heb ik niet. Na groete, uw vriend en Broeder

L. Boone

Ik wensch verder van alle woordenstrijd of brieven verschoond te blijven.

Ds. Boone temidden van een aantal familieleden.

1.4. Ds. Boones verantwoording

Ds. Boone wilde de oude palen van ds. Ledeboer en de zijnen niet verzetten. Hij wenste te blijven bij al hun gewoonten. Dat was de reden waarom ds. Boone met de vereniging niet mee wilde gaan. Met name drie gewoonten uit de Ledeboeriaanse traditie kregen bij ds. Boone zwaar gewicht. Dat waren de psalmbelijming van Datheen, het ambtsgewaad voor predikanten (bestaande uit de kniebroek, de steek en de bef), en het Ledeboeriaanse kerkelijke standpunt.

In zijn autobiografie verantwoorde ds. Boone het als volgt: "Ik geraakte over het verenigen in grote moeite en mijn hoofdbezwaar was wel, dat wij niet geheel terugkeerden tot het zingen der oude psalmen en het dragen van het ambtsgewaad, gelijk ds. Ledeboer, ds. Van Dijke en ds. Bakker gedaan hebben en één waren op dezelfde grondslag. Dat dit alle drie knechten Gods zijn geweest geloof ik vast en zeker en het is ook gebleken uit de vrucht en de zegen, welke de Heere Zijn kerk op hun werk geschonken heeft. Het was mij toen onmogelijk naar Rotterdam te gaan."

In brieven uit de tijd rond 1907 schreef ds. Boone in dezelfde geest. Een verantwoording, die hij bij één van deze brieven insloot, toont dat wel heel duidelijk aan.

Deze luidde als volgt:

MIJN VERANTWOORDING

Ik verklaar dat ik niet vereenigd met de Kruisgemeenten ben en nog nooit een verbond gemaakt heb, hoewel ik dat in schrift van Ds. Kersten 12 artikelen kreeg, die ik goedgekeurde.

Over 2, 3 en 6, daar vroeg ik inlichtingen over, waar ook Beversluis zeide dat hij dat ook wenschte veranderd te zien.

Zoo heb ik die goedgekeurd, want ze waren net als de onze.

En daar op de 25 Juli de commissie van leeraars en uit iedere classis een ouderling bijeen kwam om de zaak te regelen voor de vergadering, daar bleek spoedig al klaar dat daar geen verbond kon gesloten worden.

Het was een commissie en daar mijn vrouw zeer ziek was, kon ik niet komen.

Toen geloofde ik al dat het voor mij al afgebroken wierd. Maar daar ik 18 jaar de gemeenten bediend heb, ben ik niet los van dat volk.

En toen wierd ik van Ds. Kersten gevraagd per brief of mijn naam onder die artikelen mogt gezet worden. Ik heb geschreven: volkomen zonder bezwaar. Maar toen ik dat boek kreeg en wel meer als eens zoo veel artikelen erin, waren er enkel stroppen door list. En toen nog later de agenda voor de vergadering; ik heb die met boekje zomaar verbrand, want dat was voor mijn gemoed niet meer om te doen. Zoo ik noch boekje noch agenda volstrekt niet goedgekeurd heb omdat zij tegen de grondslag van ons strijden, waar en omdat ik wantrouwen kreeg die niet uit liefde was, maar die later door gevoel zullen gevoeld worden.

En alzo het oude van onze voorvaders Ds. Ledeboer en Ds. Van Dijke zagen begraven, waar zelfs Kuiper de oud-minister schreef in De Heraut: Ik zeg dat er geen zuiverder gronden bestaan als kerkelijk al de Ledeboerianen.

Zoo is het immers klaar dat ik nooit een verbond gemaakt heb. En nog minder die artikelen noch agenda goedgekeurd, wel die 12 artikelen mits dat in enkele punten verandering kwam.

Zo is het wel onvoorzichtig om mijn naam te laten plaatsen zonder dat ik die gelezen heb, dat is waar, daar heb ik nu al spijt van.

Dus een commissie van 8 leeraars en ouderlingen om zaken te regelen, dat U kunt lezen in de notulen art. 13 van de vergadering op 25 Juli te Middelburg gehouden.

Het moet 9 October gesloten worden, waar ik gelukkig van God voor bewaard ben gebleven om dit te doen.

L. Boone⁵

1.5. Een laatste poging

De houding van ds. Boone is hem door de synode zeer kwalijk genomen. Een gedeelte van de vergadering wilde hem (hoewel ds. Boone zich onttrokken had) direct schorsen wegens "scheurziekte", maar de preses, ds. Beversluis, oordeelde

Ds. J.R. van Oordt bezocht ds. Boone vanwege zijn terugtrekken uit de vereniging.

dat er eerst met hem gesproken moest worden. Daartoe werd besloten, hoewel zijn schorsing voor de gemeenten buiten St. Philipsland onmiddellijk inging, "opdat het kwaad der scheuring niet voortwoekere." Een deputatie, bestaande uit een tweetal predikanten en enkele ouderlingen, zou hem bezoeken. Dat bezoek vond plaats op 17 oktober 1907. De commissie boekte echter geen enkel resultaat. Ds. Boone beriep zich op enkele waarheden, die hem voorgekomen waren. Op grond daarvan meende hij zich niet verder met de vereniging te moeten inlaten.

Hij schreef hierover later in zijn autobiografie: "Na de vergadering werd ik

bezoekt door ds. Kersten, ds. Van Oordt en de ouderlingen Van de Velde en Bras, om met mij over mijn terugtrekken te spreken. Ik heb hun verklaard, dat ik weliswaar op de eerste vergadering, zes maanden tevoren, ja had gezegd, echter op conditie van 3 maanden bedenktijd en dat de kerkeraden in de gelegenheid zouden worden gesteld er met hun gemeenten over te spreken.

Waar ik tegen verenigen ernstige bezwaren had, is mijn mening gesterkt door de woorden uit Openb. 22:9: "Zie, dat gij het niet doet" en Spr. 24:21 "Mijn zoon, vrees den Heere en den koning; vermeng u niet met hen, die naar verandering staan", achtte ik mij aan mijn voorlopige woord niet gebonden en wat de gemeenten betreft was m.i. hetgeen besloten was, niet nagekomen."⁶

Ds. Kersten van zijn kant schreef over dit bezoek: "Allereerst werd ds. Boone zelf door ds. Van Oordt, ds. Kersten en de ouderlingen Van de Velde en Bras bezocht en gepoogd hem van zijn verkeerde handelingen terug te brengen. Echter tevergeefs. Hoewel hij zelf in de kruiskerken optredend geheel onverplicht de nieuwe berijming liet zingen, zeide hij dat de psalmberijming voor hem een onoverkomelijk bezwaar was, alsook het "ambtsgewaad", waardoor steek en korte broek verstaan werden. Voorts beriep hij zich op enkele waarheden, die hem voorgekomen waren. De vriendelijkste raadgevingen hielpen zomin als het wijzen op zijn tegenstrijdig handelen."⁷

Twee dagen na het bezoek van de deputaten schreef ds. Boone een brief aan een van zijn kinderen, waarin zowel zijn houding ten opzichte van de vereniging als het bezoek van de afgevaardigden van de synode aan de orde komt.

De Ledeboeriaanse predikanten N.H. Beversluis en H. Roelofsen gingen in 1907 met de vereniging mee.

St. Philipsland, den 19 October 1907

Waarde Kinderen,

De Heere zij met ulieden. Wij zijn allen nog gezond door 's Heeren goedheid. Daar er veel brieven komen en vragen hoe de zaken staan en zoo ik die alle niet kan antwoorden, schrijf ik U dezen brief en laat hem dan aan de belangstellenden lezen.

Dat ik niet mede mag en kan gaan vanwege Gods hoogheid is ten eerste rede dat ik wil bekennen dat ik te verre ben mede gegaan uit vreeze en kortzichtigheid, dat wil ik openlijk bekennen. Maar ik heb nooit een verbond gesloten noch zelf geteekend.

En zoo dat nu zoude gebeuren, komt de Heere mij voor met licht en inzicht dat ik niet verder kan. Ten eerste uit Spreuken 24 vs 21-22: Mijn zoon, vrees den Heere en den Koning, vermeng U niet met hen die naar verandering staan, want hun verderf zal haastiglijk ontstaan. En Spreuken 6 vs 2: Mijn zoon, gij zijt verstrikt. En de profeet Zefanja 3 vs 18; hoe Gods Kerke daar in een ontbloote toestand ligt en dat wij een uitgestoten hoop zijn, om eigen schuld daar buiten den tempel liggen om der zonden wille, zoodat ik te zien kreeg dat ook onze gemeenten zoo zijn en door middel van den godzaligen Ds. Ledeboer, Ds. Van Dijke en Ds. Bakker als middel geplant zijn.

Op dien grondslag wensch ik te blijven staan, waar zij banden en gevangenis voor geleden hebben. En niet door verstand of enkel letter en hoogmoed. En alzoo vreesde dat wij den geest der tijd achteraan gaan. Toen zeide de Heere tot mij: Ziet toe, dat U dat niet en doet. (Openb. 22 vs 9 eerste gedeelte).

Oefenaar Remijn was het enige lidmaat te St. Philipsland dat met de vereniging in 1907 meeging.

En waarlijk, op dien grondslag van onze vaders wensch ik te blijven. Zoo is het mij onmogelijk om nog verdere stappen te doen, maar wensch terug te keeren en bij het oude te blijven van Ds. Van Dijke.

En daar er een commissie bij mij in huis kwam om te onderzoeken, heb ik mij verantwoord door 2 leeraars en 2 ouderlingen. Dat het al begonnen was in het jaar 1895 en zoo doorgegaan onder een bedekking in te kruipen. En hoe ik mijn toestand heb verklaard op grond onzer vaderen om bij de oude palen te blijven, oude psalmen, het ambtsgewaad en de gewoonten van Ds. Van Dijke. Nogtans gaat het mij als de vrienden van Job, hoewel dat zij tegen hem geen antwoord

konden vinden, evenwel Job verdoemden. En als David met Uria. Hij maakte hem dronken, hij zocht hem naar huis te krijgen. Maar zijn listen mislukten en hij beging een onrechtvaardige doodslag. En zoo zij mij niet dronken hebben kunnen krijgen door haar brieven en besluiten en voorspraken te zoeken.

Zo ten laatste een onrechtvaardige doodslag om mij te verklaren voor scheurmaker en dubbelhartigen en onoprechten. En voor de gemeenten geschorst.

En met heimelijkheid zijn de arme gemeenten onwetend, velen zonder eene vraag of inkennisstelling verkocht in haast. Daar mijn ziel onder treurt dat de eenvoudige zoo door list en bedekking en op beloften om bij het oude te blijven zoo verkocht zijn. Zij verklaren wel voor de oude Psalmen te zijn, daar Ds. Beversluis zei dat de nieuwe psalmen hoerekinders zijn.

De Heere opene veeler ogen voor de trouweloosheid van de wachter, leeraren als ouderlingen, tegen de zucht naar nieuwigheden en veranderingen in de vastgestelde regels onzer vaders.

In wat de gevolgen zijn zullen van al de veranderingen zonder oorzaak, zoo breekt de duivel los die Sion gram is en waar de tijdgeest en hoogmoed de overhand heeft.

De vroegere leeraars die waarschuwden met donderstemmen, hebben gewaarschuwd. In daar nu de geest des tijds en hoogmoed zal vorderen om een schoonen en jeugdigen en bevalligen in de plaats te krijgen of te stellen om alzoo meer kinderen te winnen, dit gebeurt dan ook van lichtere zijde of lichter taal te spreken, half Jodisch en half Aslodisch, welke list geschiedt met verborgen doelen om scheuringen en bressen toe te maken en zoo binnen te treden.

Dan is het toch van ons ten eerste een verbondbreking, daar plechtig was beloofd door Ds. Ledeboer, Ds. Van Dijke, later Ds. Janse, om bij het oude te blijven zoowel ambtsgewaad; is het ten 2e een huwelijkschending; de wettige vrouw wordt uitgedreven en een vreemde in de plaats gesteld en zo een dienst doen aan de bastaards en de blinde wereld, die juicht, terwijl de teedere vroomen schreien.

Zoo heb ik aan de gemeenten in de classis geschreven hoe zij daarmede stonden. Ik scheur van geen gemeente af, ik wil ze allen bedienen, maar bij het oude.

En daar eenige leeraars mij verweten hebben dat ik die gemeenten heb zoeken over te buigen, dat is niet waar. Ik en mijn kerkenraad en gemeente blijven vast bij het oude. En in de 24 gemeenten zijn er geen 6 ouderlingen die vlak liggen in de zaak van vereenigen. En de leden hebben er niets van geweeten.

L. Boone⁸

HET LEDEBOERIAANSE KERKVERBAND HERSTELD

2.1. Vergadering te Waddinxveen, 3 december 1907

Ds. Boone voelde niets meer voor verenigen. Dat bleek duidelijk op 3 december 1907. Toen kwamen in Waddinxveen vertegenwoordigers van gemeenten en groepen die zich niet wilden aansluiten bij de Gereformeerde Gemeenten, bijeen. Tegenwoordig waren ds. L. Boone met ouderling W. van Dommelen⁹ van St. Philipsland; de ouderlingen C. de Jonge¹⁰ en M. Schraven¹¹ van 's Gravenhage, A. Raatgever¹² van IJsselstein, S. Slappendel¹³ en G.J. de Rooij¹⁴ van Waddinxveen, de diakenen M. de Rooij¹⁵ en R.C. de Bruin¹⁶ van Waddinxveen en de bestuursleden J. Schneider en L.J. Onderdelinde van Bolnes.

De vergadering werd geopend door de voorzitter ds. Boone met het zingen van Psalm 119:17, het lezen van Zefanja 3 en gebed. Tot scriba werd benoemd G.J. de Rooij. De voorzitter verklaarde daarop het doel van de vergadering, bestaande in de volgende artikelen:

I. Daar wij met de gemeenten onder het Kruis niet vereenigen kunnen, maar wij wenschen op den kerkelijken grondslag én van ds. Ledeboer én van ds. Van Dijke te blijven staan.

II. De kerkelijke grondslag was, dat ds. Ledeboer zeide: "God heeft mij leeraar van Benthuizen gemaakt, maar de menschen hebben mij er uit geworpen, en nu wenschen wij geen afstand te doen van de Hervormde kerk noch van de goederen, noch vrijheid vragen van godsdienst. En keeren nu niet half terug, maar geheel tot de formulieren van eenheid en synode van 1618, en de leer van en de tucht onzer vaders en de oude Psalmen van Datheen en ambtsgewaad.

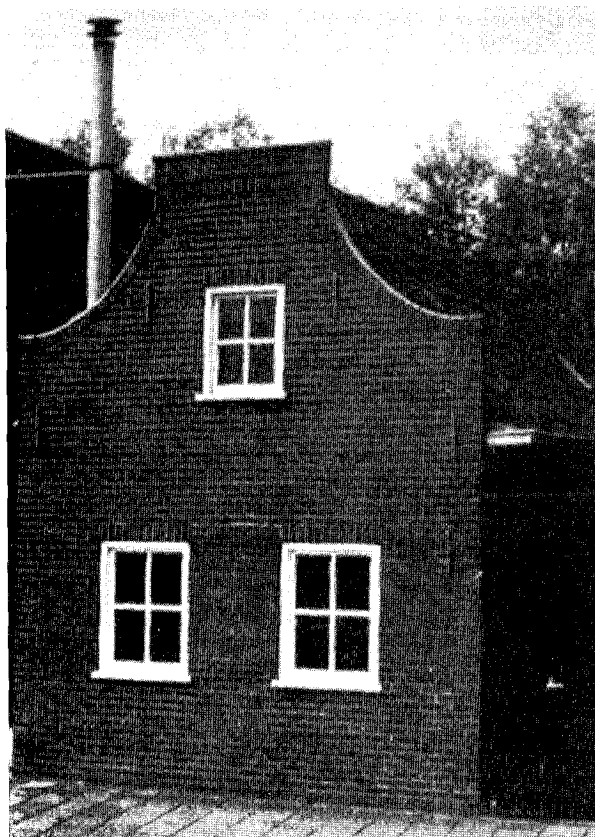
III. Daar wij nu een uitgestooten hoop zijn wenschen wij tezamen vereenigd te leven namelijk Sint-Philipsland, Waddinxveen, Den Haag, IJsselstein, Genemuiden, Zuidwolde, Bolnes, Numansdorp en die gedeeltelijk zullen volgen: Ridderkerk, Nieuw-Beijerland, Piershil, Bruinisse, Middelburg, Nieuwerkerk, Haamstede om die ook te blijven erkennen, zowel kerkeraad als leden.

IV. De vergadering verklaart ds. Boone als hun wettigen herder en leeraar voor al die gemeenten.

V. Mocht er ooit een aanzoek komen van een leeraar of gemeente, zoo zal deze niet toegelaten worden als op II besloten is.

VI. Om als leeraar over te komen tot ons zullen 5 zaken onderzocht worden.

1e. De wettigheid van hun ambt. 2e. Hun leven en wandel, hoe zij losgemaakt zijn van hun gemeente en hoe zij over gebogen zijn tot onze gemeente. 3. Hun bewijs en attestatie van den kerkeraad mochten zij overleggen. 4. Een volkomen

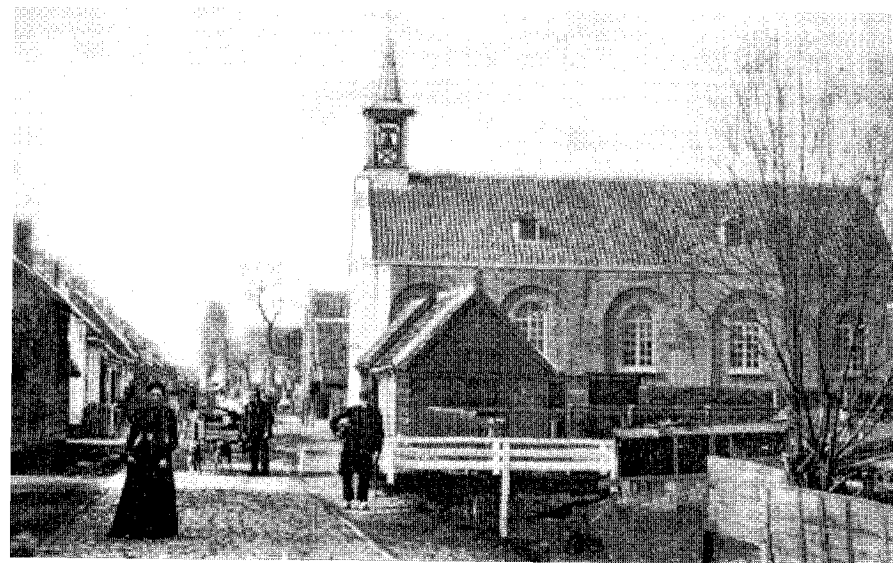
Op 3 december 1907 vergaderden ds. Boone en zijn medestanders in het kerkgebouwtje van de Ledeboeriaanse gemeente van Waddinxveen aan de Zuidkade.

vereniging met ons kerkelijk leven en 5. ambtsgewaad, hetwelk bestaat in: korte broek, driekanten hoed, bef en mantel.

VII. De gemeenten die gedeeltelijk meegaan kunnen de sacramenten ontvangen in hun eigen gemeente zelf als daarvoor een gelegenheid is en anders in een nabij gelegen gemeente, waar zij ook op het lidmatenboek gesteld zullen worden.

VIII Geen leeraar zal toegelaten worden, dan met besliste meerderheid der vergadering, alsmede na onderzoek van leven, wandel en bekwaamheden en de roeping tot het werk na een biddend onderzoek en na menigmaal optreden, dat wij overtuigd mogen wezen van zijn werk en bekwaamheid. Hetzelfde is van toepassing op oefenaars en leerende ouderlingen.”

Deze artikelen werden met algemene stemmen goedgekeurd. Nadat de broeders uit Bolnes nog gesproken hadden over de toestand aldaar om tot gemeentevorming over te gaan, werd de vergadering gesloten met het zingen van Psalm 119 vers 3 en gebed door ouderling De Jonge.

Kerkgebouw Oud Gereformeerde Gemeente te St. Philipsland omstreeks 1900.

De besluiten van deze vergadering lagen geheel in de lijn van de Ledeboeriaanse traditie.

2.2. De eerste “Boone-gemeenten”

In de notulen van de vergadering te Waddinxveen worden de namen van vijftien plaatsen genoemd, waar gemeenten, delen van gemeenten of meerdere particuliere personen ds. Boone wilden volgen het Ledeboeriaanse kerkverband voort te zetten. Van deze gemeenten volgen hieronder enige historische bijzonderheden.

2.2.1. St. Philipsland

In de eerste plaats was dat de gemeente van St. Philipsland, de oude gemeente van ds. Van Dijke. Met uitzondering van oefenaar Remijn, die overigens in december 1907 een beroep naar Krabbendijke aannam en uit St. Philipsland vertrok,¹⁷ koos de gehele gemeente de zijde van haar predikant.¹⁸

De Commissaris der Koningin in St. Philipsland

toen in de twintiger jaren de Commissaris der Koningin in Zeeland, jhr. Quarles van Ufford, eens een bezoek bracht aan St. Philipsland, wilde hij ook eens de kerk van